
Redactioneel | Dat zaakje stinkt!

Het economische succes van het gewest Holland kent keerzijdes. Voor de schaduwkanten van de Hollandse geschiedenis is de laatste jaren steeds meer wetenschappelijke en maatschappelijke aandacht geweest. Recentelijk nog zijn de dubieuze of schimmige activiteiten van een reeks succesvolle Hollandse bedrijven onderwerp van debat geweest. Zo werd ontdekt dat Heineken voor campagnes al vele jaren promotiemeisjes inzette om hun bier in het buitenland aan de man te brengen en dat dit vaak gepaard ging met aanranding of prostitutie. Ook bleek een aantal Hollandse banken en verzekeraars in het verleden betrokken te zijn geweest bij slavernij. Officiële bedrijfsgeschiedenissen bespreken dit soort schimmige zaken echter niet, maar alleen de successen uit het (recente) verleden. Dit heeft verschillende keren ophef veroorzaakt.

In het eerste artikel van dit nummer plaatst Ronald Kroeze de Hollandse bedrijfsgeschiedenis van Heineken in een breder internationaal perspectief, niet alleen op het gebied van de (verzwegen) schimmige kanten, maar ook wat betreft de constructie en het gebruik van geschiedenis. Hij kijkt daarbij wat Hollandse bedrijven als Heineken kunnen leren van andere, buitenlandse voorbeelden die hij bespreekt. In de rest van dit nummer brengen we uiteenlopende historische voorbeelden van schimmige praktijken van Hollandse ondernemers aan het licht. Daarbij wordt schimmig in de breedste zin van het woord opgevat. De artikelen behandelen zaken waar men op verdiende, maar die vanuit hedendaags perspectief onethisch, gewelddadig, taboe, vies of illegaal zijn. Door het onderzoeken en bespreken van dit soort bedrijvigheden kunnen sommige vertrouwde bedrijven of personen iets van hun glans verliezen. Aan de andere kant kunnen we ook een aantal nieuwe helden rijker worden, be-

toegt Valika Smeulders in haar column.

In het tweede artikel gaat Karin Lurvink dieper in op het Hollandse karakter door het bespreken van slavenverzekeringen. De particuliere slavenhandel werd in de 18de eeuw steeds meer een Zeeuwse aangelegenheid en recent onderzoek laat zien dat dit ook grote economische impact had op Vlissingen en Middelburg. Lurvink laat aan de hand van verzekeringsdocumenten echter zien dat het verzekeren van slavernij in de tweede helft van de 18de eeuw desalniettemin voornamelijk een Hollandse zaak werd.

Michel van Duijnen gaat in het derde artikel in op een ander schimmig Hollands ondernemerssucces. In de 17de eeuw was Holland namelijk het productiecentrum van gewelddadige grensoverschrijdende beeldcultuur. De meest productieve en succesvolle graveurs uit deze periode stonden alom bekend om de extreem gewelddadige prenten die zij produceerden. Van Duijnen bespreekt waarom geweld zo'n succesvol en centraal visueel thema was waar geld mee werd verdiend en waarom juist Holland hier het centrum van productie van vormde. Vanaf ongeveer diezelfde periode verschenen binnen en buiten Holland ook verschillende teksten die raakten aan morele taboes. In de Uithoek bespreekt Marion Pluskota hedendaagse en historische gidsen waarin prostituees en hun zogenaamde 'vleschelijke conversaties' worden besproken en beoordeeld.

Schimmige ondernemingssuccessen zijn niet alleen te traceren in gedrukte werken. In Tijdingen vertelt archeologe Roos van Oosten over het digitaliseringsproject Historisch Leiden in Kaart. Aan de hand van de recent gedigitaliseerde Leidse Volkstelling van 1581 laat zij zien hoe dit soort bronnen nieuw licht kunnen

Illustratie: Maarten Streefland.

schijnen op de relatie tussen de stad en zaken als (on)gezondheid. Vieze en stinkende beroepsgroepen – waartoe het leerlooien zeker behoorde – bleken zich met name in het noordoosten van de stad te concentreren, mogelijk vanuit de hoop dat de stank niet de stad in zou blazen. Maar het was niet alleen letterlijk een ‘stinkend zaakje’: het afvalwater werd in de kanalen gedumpt, wat gevolgen had voor de waterkwaliteit en wat leidde tot uitbreken van besmettelijke ziektes.

Ten slotte laat Mark Ponte in het Topstuk zien dat de Amsterdamse Notariële Akten ook een goede bron zijn om onbekende Hollandse

praktijken te achterhalen. Hij bespreekt een 18de-eeuws voorbeeld: het smokkelen van bloed voor de suikerindustrie. Het gebruik van bloed voor het wit maken van suiker was al in de 17de eeuw verboden door het Amsterdamse stadsbestuur, maar omdat zo toch het mooiste resultaat werd verkregen kwam het gebruik van bloed in de praktijk toch nog illegaal voor. Binnen de Republiek was dit bovendien een typisch Hollandse zaak, want Amsterdam telde de meeste suikerraffinaderijen in de tweede helft van de 18de eeuw. We wensen u veel leesplezier!

Karin Lurvink
Sanne Muurling
Jeannette Kamp